

CULTURA

CENTENARI DE LES NORMES ORTOGRÀFIQUES

L'èxit i el fracàs de]

El 1913, en ple apogeu del catalanisme, Pompeu Fabra va aconseguir el consens i l'impuls definitiu per a la seva proposta

El 24 de gener del 1913 veia la llum la normativa ortogràfica de Pompeu Fabra. Finalment, els catalans tenien el seu propi codi lingüístic. El filòleg i enginyer va comptar amb el suport polític i el consens social.

SILVIA MARIMON

BARCELONA. "Pompeu Fabra és l'únic a qui tots els catalans han obedit plenament. Ell és l'únic que ha vist realitzada la noble ambició de tota la seva vida, l'únic que a l'hora suprema haurà pogut dir: «Del meu treball, res no ha estat debades»", escrivia un admirat Josep Pla. Les Normes ortogràfiques de Fabra arriben demà al centenari. Fabra va ser el primer lingüista que va entendre que la llengua catalana havia de normalitzar-se a partir d'una concepció nacional. La seva normativa va aixecar molta polseguera i debats incendiàries. Ell es

justificava així en un article a *La Vanguardia*: "És més convenient, molt més patriòtic, no menysprear l'idioma que parlem i estudiem". I acabava dient que l'important era treballar per "depurar" la llengua: "Enriquir el seu vocabulari i la seva sintaxi i donar-li una ortografia pròpia, menys castellana, més en harmonia amb la manera de ser de la nostra llengua". Explicuem les claus del seu èxit.

1 Una demanda social: Catalunya està a punt

A finals del segle XIX el catalanisme ja es feia notar: "Mis censuras irán contra esa novísima secta política que, prescindiendo de todos los partidos para reclutar sus adeptos en los campos más opuestos y recoger mayor suma de rencores, envenena", deia exasperat el president de l'Ateneo de Madrid, Gaspar Núñez. A punt d'entrar en un nou segle es va registrar l'èxit espectacular d'una nova literatura catalana, en català i per a les classes populars. El catalanisme va fer el salt definitiu a la política. El I Congrés Internacional de la Llengua Catalana es va celebrar el 1906: la llengua estava al centre del debat polític.

2 Fabra no està sol: l'IEC li dona tot el suport

Quan el 1911 el dirigent de la Lliga Regionalista i president de la Diputació de Barcelona, Enric Prat de la Riba, va llançar la campanya pro Mancomunitat, va crear, al si de l'Institut d'Estudis Catalans, la Secció Filològica. Prat de la Riba estava convençut que sense una llengua moderna tota obra política perdria eficàcia. El president de la Diputació de Barcelona volia que Pompeu Fabra es fes càrrec de les Oficines

Lexicogràfiques de l'Institut i elaborés un vocabulari ortogràfic i un diccionari. Fabra, doncs, tenia una gran institució al darrere: l'IEC

3 La publicitat: la gran difusió de la normativa

L'IEC va aprovar les Normes ortogràfiques de Fabra el 1913. Culminava un procés de llargues i apassionades discussions. L'obra de Fabra tenia convençuts detractors: els més resistents no van acceptar la reforma fins a dues dècades després. Però també comptava amb el suport institucional: "La Diputació de Barcelona, primer, i la Mancomunitat de Catalunya a partir del 1914", assenyala el catedràtic de filologia catalana de la Universitat Rovira i Virgili, Jordi Ginebra. A més, Fabra va fer nombroses conferències i es va prodigar a la premsa.

4 Consens: la benedicció de dretes i esquerres

La normativa fabriana va ser acceptada immediatament des de l'òrbita del catalanisme de dretes i d'esquerres. "Les va adoptar el principal diari de la dreta catalanista, *La Veu de Catalunya*, i el principal diari de l'esquerra catalanista, *El Poble Català*", afirma Ginebra. Fabra va tenir èxit en tots els sectors socials, des del clergat fins a dirigents anarcosindicalistes, com Salvador Seguí.

5 La reivindicació: una alternativa a Espanya

"El prestigi polític d'Enric Prat de la Riba, que va acatar fermament, tot just promulgades, les normes de Fabra, va contribuir decisivament al seu èxit", assegura Ginebra. Riba tenia clar quin era el seu objectiu polític:

"Després de segles d'esmoreïment i d'inconsciència, sabem que som catalans i sabem tot el que ésser català significa", escrivia. El dirigent de la Lliga Regionalista volia plantejar una acció de govern alternativa a l'estatal.

6 Els valors noucentistes: la generació resolutiva

La trajectòria de Fabra s'entrellaça amb els esdeveniments col·lectius. El moment històric, el Noucentisme, afavoreix Fabra. L'escriptor Eugeni d'Ors va definir el Noucentisme com una generació resolutiva. Els valors que posaven en circulació: el racionalisme pragmàtic, l'utilitarisme, l'eficiència... encaixaven perfectament amb la personalitat i filosofia de l'enginyer i filòleg.

7 El símbol: la llengua com a senyal d'identitat

Fabra va entendre que la llengua catalana havia d'estudiar-se i normalitzar-se a partir d'una concepció nacional. La llengua té un caràcter simbòlic, distingeix la nació catalana: "Aquesta llengua que ja està preparada per a això, algun dia podriem dir que és la llengua nacional de Catalunya", va escriure el filòleg. "Aquesta concepció nacional, llavors, va ser percebuda socialment com una posició moderna", destaca Ginebra.

8 La modernitat: gramàtic i polític

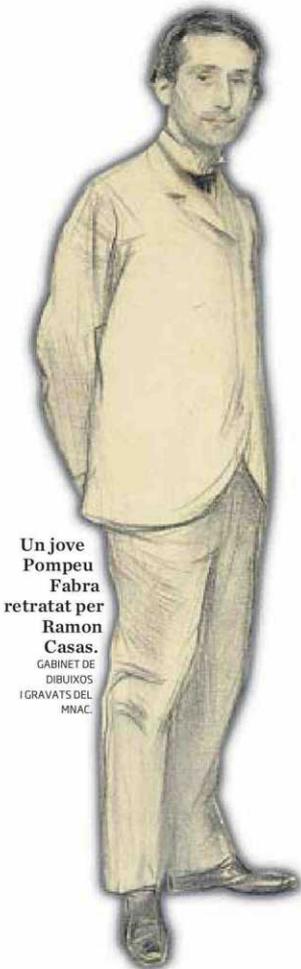
Aquest enginyer calmós no va defallir mai. "L'escriptor que menysprea o ignora la tasca del gramàtic és un mal escriptor i un mal patriota", afirmava amb convicció. Va renunciar a formar part de la Real Academia Espanyola per tal d'evitar que des de Madrid s'ocupessin de la llengua catalana.

9 Rigorositat: la formació científica

Fabra tenia formació d'enginyer, un esperit analític, era rigorós, i tenia un tarannà positiu i no impulsiu. Era un home de consens, poc amic de les foguerades. "Era un excel·lent gramàtic i, a més, s'havia guanyat un gran prestigi com a lingüista", destaca Ginebra.

10 La utilitat: una eina per expressar-se

Fabra va convertir una llengua desorientada i poc ordenada en una llengua moderna, disponible per a totes les funcions, unificada i que recollia la diversitat entre valencians, balears i catalans. Gràcies a ell els catalans van tenir una eina per poder expressar-se en tots els registres. —

Un jove Pompeu Fabra retratat per Ramon Casas. GABINET DE DIBUIXOS I GRAVATS DEL MNAC.

la normativa de Fabra

Set pistes que expliquen una assimilació alarmantment deficient d'algunes normes després de 30 anys de llei de normalització lingüística

Anàlisi

ALBERT PLA NUALART

El prestigi social indiscutible de l'obra de Fabra contrasta amb la deficient assimilació d'algunes de les seves normes, sobretot de sintaxi. No és exagerat dir que al final de l'ensenyament obligatori, que fa anys que es vehicula en català, la majoria d'alumnes no les entenen ni apliquen correctament.

Tradicionalment, això s'ha atribuït a condicionants socials adversos. En complir-se 30 anys de la llei de normalització, potser cal preguntar-se si no són els únics responsables i si no convé revisar i flexibilitzar la normativa —esperem que ho faci aviat l'IEC— perquè deixi de percebre's com un codi d'iniciats.

Dono a continuació set pistes que poden ajudar a entendre per què la codificació fabriana és avui més respectada que dominada. En tot cas, seria molt injust fer-ne responsable el mateix Fabra, que va fer una proposta molt meritòria donades les circumstàncies, i que estava obert a revisar-la. La responsabilitat és de tots, perquè hem tendit a sacralitzar-la en lloc de continuar-hi treballant.

1 El factor noucentista: culte a l'arbitrarietat

Fabra va fer la seva codificació en un clima estètic i ideològic que creia que

la cultura es feia des de les elits i veia en l'arbitrarietat un signe de civilització. D'aquí en deriva un excessiu optimisme sobre les possibilitats d'intervenir en el català del seu temps, sense tenir en compte que, com aviat va descobrir Saussure, una llengua natural és una estructura en què la part és indestruïble del tot, i que, per tant, oposa una resistència estructural als canvis.

2 L'irredemptisme: allò que estàvem cridats a ser

Fabra veia en l'estàndard (en deia *llengua literària*) una eina de construcció nacional. I, en algun cas, en lloc d'induir la norma la va deduir; en lloc de partir de l'ús real va partir d'un ús hipotètic: el que ell creia que existiria si el país no hagués estat sotmès tants segles, si la història hagués anat d'una altra manera. D'aquestes normes en deia "innovacions" i solen ser les que avui costen més d'assimilar. És el cas, per exemple, de la caiguda de preposicions.

3 La composicionalitat: la deriva esperantista

La debilitat política amb què es va difondre la norma, pensada per a tots els Països Catalans, feia inviable basar-la en un sol dialecte, com han fet altres llengües de cultura del nostre entorn. Fabra se'n va sortir combinant un cert polimorfisme (diferents formes per a diferents dialectes) amb una tímida composicionalitat (bar-

Causes
El marc social no pot ser l'únic que explica l'escàs domini de la normativa

Dogma
La veneració al llegat fabrià no ha permès mantenir-lo al dia com mereixia

Realisme
La norma és de vegades gairebé una hipòtesi que obvia els últims segles

rejar diferents dialectes en un únic estàndard) que portada a l'extrem hauria creat una llengua artificiosa, una mena d'esperanto. N'és una mostra la inseguretat que provoca l'ús de *per i per a*. Una alternativa seria acceptar un sistema d'estàndards autònoms fins que hi hagi prou unitat política i de mercat perquè el de més pes esdevingui el d'àmbit general.

4 El logicisme: el model del llenguatge científic

Per la seva formació tècnica i potser per la desconfiança en la naturalesa que encomanava el Noucentisme, Fabra va voler fer la llengua més lògica del que és; perfeccionar-la prenent com a model la precisió científica. Però les llengües naturals busquen la màxima economia explotant l'ambigüitat just fins on comença a crear problemes reals. L'obsessió fabriana per donar a cada funció o sentit una forma diferent el va portar, per exemple, a *enriquir* el sistema de combinacions de pronoms febles del dialecte central fins a fer-ne un autèntic malson.

5 L'essencialisme: l'evolució devalua

Aquest defecte ja és més dels fabricistes que de Fabra. Les llengües no paren d'evolucionar però quan, intentant buscar la llengua pura, t'has de remuntar al segle XIV, pots caure en la temptació de desconfiar sistemàticament de la mateixa evolució, com

si en un estadi pretèrit la llengua ja hagués arribat a la màxima perfecció. Ara bé, per molt que la llengua sigui també un signe d'identitat, no sembla raonable que la vulguem aturar. Si de *se'n du* vam passar al *s'endú* d'*endur-se* algun dia caldrà acceptar que de *se'n recorda* hem passat al *s'enrecorda* d'*enrecordar-se*.

6 L'estàndard restringit als registres formals

Els mitjans audiovisuals han fet de la llengua oral i, en especial, de l'oral espontani una part fonamental de l'estàndard. L'estàndard ja no és, doncs, la *llengua literària*, sinó una llengua que ha de tenir tots els registres i que cal valorar segons s'hi adquireix més o menys. Passar del correcte o incorrecte i prou a l'adequat o no adequat exigeix més subtilitat i una mentalitat més oberta.

7 L'obsessió per la interferència

El català no pot haver evolucionat durant cinc segles en contacte amb el castellà sense convergir-hi. Si fiquem convergència i interferència en el mateix sac creem una enorme inseguretat i fomentem la desmotivant sensació que tothom parla malament. És crucial lluitar contra la interferència però tenint molt clar que no ho és allò que està plenament integrat en la llengua, i que certes croades puristes acaben en doloroses amputacions. ¿Ho va ser la del *lo neutre*?

